

Hubert Ildikó

„Nem gyávaság korában éltem,/ Láttam sokat, mindent megértem...”

Arany János emlékezete

Két sorban egy teljes élet! Az évszámokkal adathozható – és a költői létbe emeltté, a történelmi múltban és jelenben megélhető. A dalnoké. A dalnok Arany Jánosé, akit Krúdy Gyula így talált meg magában: *„Ez a férfitípus volt az, amely Magyarországot fenntartotta, téli sarat elbíró csizmában viselte el a megpróbáltatásokat, zsoldáros hittelt bízott a jövőben, és halk rajongással gondolt a nemzeti ideálokra. Ez az embertípus őrizte meg helyét a földrészzen a kő szilárdságával, a só nehézségével és a tölgyfa életkorával.”* „Téli sarat elbíró csizmája” a valóságból vált szimbólummá előttünk, Arany tanítványainak visszaemlékezései által, akik még a lába nyomát is igyekeztek megőrizni szeretett költő-tanáruknak:

„Középtermetű, köpcös, kemény járású, sötét, fekete hajú, spanyol szakállú, olajbarna, sárgás, teli arcú ember volt. Apró fekete szemei csudálatos fényben csillogtak. Roppant gyorsan tudott velük ide-oda nézni. Szívesen mosolyogva és hamar jót nevetett, amikor első fogai között jó nagy hézagot lehetett észrevenni.

Magyaros nadrágot és csizmát viselt, de német kabátot, magyar kalappal.” (Tolnai Lajos)

Megszámlálhatatlan mennyiségű, dicsfényt jelentő, babérkoszorú-igazságokat sorakoztathatnánk föl a Krúdy-idézet mellé a 200 éve született Arany Jánosról. Így merevítve meg, esélytelenné téve a vele való képzeletbeli párbeszédet.

Ám az Arany János-i életmű kimeríthetetlen gazdagsága és folyton mozgásban lévő újragondolása, a szemléletbeli eltérések, a szöveg és a befogadó közti párbeszéd végtelen számú irodalmi diszkurzusa, modern szövegelméleti és szövegkritikai értelmezések, meglepő nézőpontok... és folytathatnám a sort, amiért Aranyt nemcsak a 19–20. század irodalomtörténetében tudjuk elhelyezni, hanem a mában is.

Ki volt ő, akire a történelmi Magyarország városai, a szakma irodalomtudósai, sőt természettudósai, a költők és írók magányban született alkotásai emlékeztek már halála után és ma is? És nemcsak ők! Az Arany-portrék ikonográfiájának felrajzolásával, költészetére reflektáló illusztrációkkal, szobrokkal a múlt és a jelen képzőművészei, a dalszerző Aranyra pedig zenészek hívták fel Kodály után, újra a figyelmet az évforduló alkalmával.

Ahogy Ottlik Géza írta: *„Arany Jánosnak véletlenül nincs olyan porcikája, szétzedett szövegfoslánya, ami ne lenne varázslat.”*

S a „laudáló” eltöprenghet: – Miről beszéljen ebben a szűkre szabott időben a magyar irodalom legnagyobbjáról, „aki maga a magyar nyelv,” eposzainak hősedalnoka, öregkori lírájában a lelki érzékenységgel megvert költő, az irodalomtudomány magas színvonalú művelője, erkölcsi-morális értékrendjében már-már a követhetetlen példa! – **vázzolja fel**, az 1817. március 2-án, a költő születésével (édesapja 49 éves, édesanyja Megyeri Sára ekkor 45), Nagyszalontáról elinduló életutat, amely elvezett az akadémiai évekig (1858–77)? → A „dicső teher” súlyát, már az érdemi munkával járó hivatalos iratoknak hatalmas mennyisége is jól érzékelteti – megdöbbenhet minket! A száraz adatokból: Arany levélfogalmazványainak s följegyzéseinek száma: 3490, ülési jegyzőkönyve: 339 db, pénztári utalványa: 620; aktáinak tömege, 2 súlyos iktatókönyve, pályázatbírálókat! Az Akadémia titoknokaként a természettudomány ügyeiben ugyanolyan korrekten járt el, mint az apró-cseprő dolgokban! Mindenese volt az Akadémiának, ahogy a könyvtárának is. Többször kellett lemondania tisztségéről, mire elfogadták! *„Húznom kell a jármot... s akkor érem el óhajtott quasi-függetlenségemet, mikor már se lelkileg, se testileg hasznát nem vehetem.* (Arany János levele Tompa Mihályhoz, halála előtt öt esztendővel!) Megrendítő Arany tisztessége, emberi nagysága, ahogy az akadémiai ügyeket majd 20 évig intézte! Mennyi-mennyi kézírása maradt fenn részlehlás nélküli tevékenységéről!

Apró betűk, rajzuk világos
éles kontúrok, dísz kevés.
A hurkaikban semmi pátosz,
csak fiblirrális remegés.
A szép betűit összemérem:
magas a bé, a te kicsi.
sok itt az elfojtás, szemérem,
ösztoneit fegyelmezi. stb.

(Részlet Lator László. *Írásminta* című verséből)

– **vagy beszéljen** a megemlékező arról a költőről, akit irodalomtudósaink közül többen a

Nyugat nemzedéke előtti modern irodalom megteremtőjének tartanak? → „Sokszor áll égnek a hajam, amikor azt olvasom, hogy az igaz modern irodalom csak a Nyugat nemzedékével kezdődik.” = Szörényi László)

Az Arany-líra posztmodernségéről? → *Az Arany-líra olyan vonásaira szeretném felhívni a figyelmet* – írja Szili József –, *amelyek eddig kevésbé vonták magukra az érdeklődést. Egy részüket maga a költő ítélte rejtőzködésre. Mégpedig – minden jel szerint – nagyon határozott poétikai eljárásokkal, mint aki későbbi kor számára*

rejt el üzeneteket. Hogy ő maga sem vette volna észre mi rejlik a soraiban? Lehet. Azt azonban tudjuk, hogy rendkívüli fogékonysággal észlelte a nyelv rejtett szerkezetét ... Mégpedig olyanokat, amilyenekkel a közönséges érzékelés nem törődik, vagy azért, mert nem is tud róluk, vagy azért, mert nem ismeri fel jelentőségüket.”

A magyar strukturalizmus atyjáról, arról az Aranyról, aki → Dávidházi Péter szerint: a kritikus és elméletsszerző Arany virtuálisan a strukturalizmus atyja.

– **talán arról az Arany János-i vívódásról** kellene inkább beszámolnia e méltatásnak, amelynek során a költő azt fontolgatta, hogyan tegye az eposz ókori műfaját annak korszerűtlensége ellenére elfogadhatóvá? S olyan egyértelmű volt-e ennek a műfajnak a fogadtatása később is, 1879-ben, mint a költői pálya elején, *Az elveszett alkotmány* vagy a *Toldi* megírása idején?

Petőfi Aranyhoz írt levele még így rázza föl Arany elcsüggedését 1848. április 18-án: Mi a mennydörgő mennykő jutott eszedbe, azt mondanod, hogy Toldi estéje utolsó munkád? Öcsém, a te fejedben még igen sok van, és ha magad szépszerével mindazt ki nem bocsátod, majd kiverem én, ne félj, akár bunkósbottal, akár kalapáccsal, amit választasz. Nekem pedig affélét többé ne írj, mert mindazon leveleidet, melyekben ilyesmik lesznek, fölbontatlanul küldöm vissza. Legelőször is kapj bele ismét Toldiba; ha már a fejét és a lábát megcsináltad, kötelességed a derekát is megcsinálni, különben vétkezel isten és ember ellen. Annak meg kell lennie, ha háromszor halsz is bele. Olvaszd egy nagyszerű egészszé.”

És nagyszerű egész lett a trilógia? Csínján kell-e bánnunk a *Toldi szerelmével* kapcsolatos vélekedésünkkel, mert arról jobb, ha tapintatosan hallgatunk, kikerülve a művet > – < mert jobb, ha azt Csűrös Miklóssal újraértékeljük, mert a legmodernebb költői époszok közé tartozik, „hazai irodalmunkban talán mindmáig fölül nem múlt tökélyel”?

– **vagy tán érdekesebb lenne ez alkalommal Arany János levelezését bemutatni, mert** általuk a lélekbe (is) pillanthatunk!? → A 19. században Toldy Ferenc mellett Aranyé a legnagyobb irodalmi levelezés! Példakép: Kazinczy! → Szilágyi Istvánnal, Petőfi Sándorral, Lévai Józseffel, Gyulai Pállal, Szabó Károllyal, Szemere Miklóssal, Erdélyi Jánossal, Karacs Terézzel... és a legkedvesebbel, Tompa Mihállyal? Akinek boldogan írta 1860. augusztus 25-én Madách Imréről: „...*valahára fődöztem fel egy igazi talentumot. Egy kézirat van nálam, Az ember tragédiája. Faust-féle drámai kompozíció, de teljesen a maga lábán jár. Hatalmas gondolatokkal teljes. Első tehetség Petőfi óta, ki egészen önálló irányt mutat.*” S bár Arany nem feltételezte levelezésének halála utáni megőrzését mondván: „*nem is fogja az én episztoláimat összegyűjtésre méltónak találni semmiféle irodalmi Ódonász*” (1861) – fia nagy gondossággal összegyűjtötte ezeket, s 475-öt meg is jelentetett a tulajdonában lévőkből.

– **és köztudott-e,** s mennyi minden nem az még, hogy Arany János a nagykörö-

si, kilenc tanári évében kényszerűségből, társszerzőként írt egy tanulóknak szánt irodalomtörténetet, amelyet bizonyára túl hazafias szelleme miatt nem adtak ki, de pályatársai tudomást szerzvéen róla, kölcsönkértek (Szász Károly például a Bánk bán elemzéséért), nem törődve azzal sem, hogy az utókor pro- és kontra véleményezi-e majdan a munkát. (Mert véleményezték!) Arany tanulói bizonyára örültek az irányt mutató segítségnek, amit le is másolhattak maguknak.

– s kérdés az is, **hogyan beszéljünk** az Arany János-i líra modernségéről? A hagyományos fogalomhasználat értékmezéjében lévő kulcsszavak megférhetnek-e a modern szövegelméletek terminusaival, s a nyelv jelentésenergiáinak megghadsátsága (Eisemann György szóhasználatában) a korábbi olvasatot hogyan viszi tovább, vagy írja fölül?

Arany János áthallásos szövegeit, többretegű verseit nem lehet tartalomelmondás szintjére redukálni. Arany talányosan figyelmeztette olvasóját erre: „*Mintha bizony a költő nem akkor volna bölcsész is leginkább, midőn összhangzatos alak-s tartalomban előállítja a szépet, azon szépet, mit a philosoph értelmezni sem tud!*”

S ez az a pont, ahol meg kell állítani a laudálói felvetéseket, még akkor is, ha érintőlegesen sem kérdezhetett rá Arany ironikusan keserű humorára, létösszegző verseinek önmaga életén túlmutató voltára, poétikai játékaire, remény-kultuszára, a „történelmi és egyéni sors-idő” költészetében elfoglalt helyére, konkrét művekre stb. – mert megoldhatatlan egy olyan költői egésznek a bemutatása, amelyekben a résznek is a zseniség teremtett különös átlényegítettséget! Gyakran sacralitást!

Kortárs költőink Arany Jánossal mindig is párbeszédet folytattak. Tanúja ennek a diskurzusnak az a hatvan-hetven Arany-reflexió-költemény az Országos Széchényi Könyvtárban, amelyet máris archiváltak a tárlók, üveglap mögötti olvashatóságukkal.

Csűrös Miklós, Arany János korától kezdve, ugyancsak kiadásra szánva őrizte a maga hasonló gyűjteményét, 128 költőt, ennél is több versével, de váratlan halála miatt Szörényi László irodalomtörténész szerkesztette, egészítette ki könyvegésszé a Csűrös-anyagot: *Világol tiszta fénye. Arany János szellemujja* címmel. Sőt! Alexa Károly szintén jelezte egy újságcikkében, hogy több száz, Arany Jánoshoz kapcsolódó, költői művel várja a kiadási lehetőséget! Még ha vannak is átfedések, nagyon kell örülnünk, hogy Arany Jánosnak mennyire nem lett igazza: „... *oly szépen elfelednek egy pár év alatt, hogy verseimet sem olvassák...*”

S a megemlékezés végére maradt, nem az összegzés, hiszen az Arany-életmű életben tartásának folytatódni kell az iskolákban – a hídszerep a jó tanároké; a kutatók folyamatosan gondolják továbbra is az Arany-kéziratokat, hogy kritikái kiadásokban megjelenhessenek (Sáfrán Györgyi halála után H. Korompay János), a tanulmányok felhasználják az elődök eredményeit, s a kortárs irodalomtudóso-

két, még ha vitatkoznak is közben (Dávidházi Péterét, Imre Lászlóét, Nyilasy Balázsét, Szili Józsefét, Szörényi Lászlóét, Hász-Fehér Katalinét, S. Soltész Katalinét és a közelmúltban meghalt: Tarjányi Eszterét; Csűrös Miklósét, Kerényi Ferencét, Szegedy-Maszák Mihályét – a felsorolás nem teljes!), hanem annak a vágnak a kimondása, hogy a magyar irodalom művelőiben és közönségében mindig értéket, sorsvállalási példát jelentsenek az alábbi sorok:

Nem szégyellem, nem is bánom,
Hogy, ha írnom kelle már,
Magyaros lett írományom
S hazám földén túl se jár;
Hogy nem „két világ” csodája –
Lettem csak népemből egy:
Övé (ha van) lantom bája,
Övé rajtam minden jegy.

(Részlet a *Kozmopolita költészet* című versből)

Köszönöm a figyelmüket!

(Elhangzott a Tokaji Író táborban, 2017. augusztus 13-án Arany János emléktáblájának avatásán)

Kürti László

Nagy Zsuka Tokaji Írótabor-díjához

Sokféleképpen lehet irodalmat csinálni, vannak, akik kóstolgatva írnak meg egy-egy bátrabb verset, majd hazaszaladnak az anyukájuk szoknyája mellé ülni, míg el nem csitul a porvihar, amit a megírt szöveg generált. Akadnak olyanok is, akik versben fecsegnek, azaz általánosságban, vagy épp magukhoz képest, de túl sokat írnak, csak azért, hogy semmi jelentős dologról ne kelljen beszélniük, ami kimozdíthatná őket komfortos életükből. Így szorongást, álmatlanságot, egyedi létet, igazi felelősséget sem kell vállalniuk, hiszen az uniformizált receptúra szerinti életükben kizárólag luxus, önrészegítő fényűzés csak az irodalom.

Nem így ír, nem így él Nagy Zsuka, akit van szerencsém egészen a pályája elejéről ismerni, akivel együtt indultunk Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből, mezítláb, azon a tűzön futáson, amit gyűjtőnéven irodalomnak szokás nevezni, de gyakorta nehéz belátni, hogy a személyes élet vagy az irodalom-e a tétje mindannak a vállalásnak, amit a mindennapok szintjén és a Parnasszus oxigénhiányos magaslatában kell megvívnia az embernek, mindenekelőtt önmagával.

miközben:

„régí presszókból kidobott műanyagszékeken ül a vidék”

ül, és nézi, hogy ebből a lánykából, mármint Zsukából vajon mi lesz? Mi van?

Nagy Zsuka 1977-ben született Nyíregyházán, ott is él. A Nyíregyházi Főiskolán és a Miskolci Egyetemen szerzett magyar szakos diplomát. Tagja a József Attila Körnek, a Kölcsey Társaság elnökségének, a Szabolcsi Írók Társaságának, a SZIRT-nek alapítótagja és titkára. A *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* irodalmi szerkesztője. A *Vörös Postakocsi* Folyóirat munkatársa. Többszörös *Kaleidoszkóp-díjas*.

Írásai többek között a *Bárka*, a *Műút*, az *Élet és Irodalom*, a *Vörös Postakocsi*, *Eső*, *Palócföld*, *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* folyóiratokban jelennek meg rendszeresen. 2008-ban látott napvilágot első verseskötete: *Mégismarionett* címmel a Parnasszus Kiadó gondozásában; 2010-ben a *Vörös Postakocsi* díját kapta meg kiváló írásaiért. 2011-től egy ideig a dokk.hu szerkesztője. Idén: Küllők, sávok címmel jelent meg új verseskötete az Orpheus Kiadó gondozásában;

Nagy Zsuka azt vallja magáról, egy, a nemrégiben, a *Vörös postakocsinak* adott interjújában, hogy egyáltalán nem tartja magát tudatos embernek, sőt, költészetében sincs jelen tudatosság, számítás vagy hatásvadászat.

Ennek ellenére Zsuka gyermeki őszinteséggel „arcbolvas” beolvas az olvasójának saját személyes életével, azzal az alapesztussal, hogy tétje legyen művészeté-

ben is mindannak, amit megél, mindannak, amit megír. Hogy hasson és értesse befogadját, de ne csak saját egzisztenciális valósága felől, hanem a világ múlhatatlan összefüggésein át is! Hol gyermeki elesettséggel, önátadással, hol felnőtt és felelős női szerep szerint értelmezve, élve meg mindezt.

Zsuka otthontapasztalatai úgy bensőségesek, hogy nemcsak a nyíregyházi, miskolci, budapesti élete felől, de legbelsőbb geográfiai tájai felől is szíven találja az embert.

„az otthon az ahol enni kapok és inni
ahol kicserélik a sebemen a kötést
ahol sokáig lehet aludni ahol el lehet bújni a világ elől ahol anya van meg apa”
És persze- kilépve a gyermeki létből, ahogyan Zsuka mondja:
„minden szerelemben vannak tragédiák”.

Így nemcsak a férfiesz manifesztálódott történései szerint bontható alkotórészeire a szerelem, hanem mondhatnánk úgy is, Zsukául:

„ mióta szeretlek csak egyszer főztem szét a spagetti tésztát”

Ámde, a nagy versekért, van úgy, hogy súlyos árat kell fizetni:

„és csak jönnek az égen a drónok a varjak nem tudjuk megállítani a világot csak mindent elrontani elpusztítani gyermektelenített világom ki akarok szállni”
mondja Zsuka.

Én hiszem azt, hogy Nagy Zsuka, poklai legmélyét már megjárta, az árat már régen megfizette. Szakmai felkészültségével, emberi tartásával, elköteleződéssel, nyíltszívűségével nagyon régen kivívta magának azt a megbecsültséget lokális életterében éppúgy, ahogyan a kortárs irodalomban. Nagy Zsukával a mai kortárs irodalomban komolyan kell számolni, így az eddig megírt nagy verseit követően, azt kívánom, hogy fájdalommentesen és boldog megbecsültségben írja tovább remek szövegeit, amihez, reményeim szerint a Tokaji Íróklub kitüntetése is jelentős mértékben hozzájárulhat!

(Elhangzott a Tokaji Íróklubban, 2017. augusztus 13-án)